



Spotkania u Modrzejewskiej

Redakcja

Alicja Kędziora

Emil Orzechowski

ARTE & RATIONE
Wydawnictwa Pracowni Dokumentacji
Życia i Twórczości Heleny Modrzejewskiej
i Fundacji dla Modrzejewskiej

Spotkania u Modrzejewskiej

ARTE & RATIONE

Wydawnictwa Pracowni Dokumentacji
Życia i Twórczości Heleny Modrzejewskiej
i Fundacji dla Modrzejewskiej

Spotkania u Modrzejewskiej

Redakcja
Alicja Kędziora
Emil Orzechowski



Copyright © by Pracownia Dokumentacji Życia i Twórczości
Heleny Modrzejewskiej i Fundacja dla Modrzejewskiej, 2019

Seria: Arte et Ratione. Wydawnictwa Pracowni Dokumentacji Życia
i Twórczości Heleny Modrzejewskiej i Fundacji dla Modrzejewskiej, t. 10

Redakcja naukowa serii: Alicja Kędziora, Emil Orzechowski

Rada naukowa: Jan Hyvnar, Dorota Ilczuk, Anna Kuligowska-Korzeniewska,
Małgorzata Leyko, Andrzej Linert, Piotr Marecki, Jan Michalik, Małgorzata Sternal

Sekretarz redakcji: Joanna Zdebska-Schmidt

Recenzent: prof. dr hab. Andrzej Linert

Redakcja: Tomasz Pasteczka

Projekt okładki: Marta Jaszczuk

ISBN: 978-83-8138-180-2 (druk)

ISBN: 978-83-8138-190-1 (on-line, pdf)

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

<i>Ku odrobinie duchowej radości</i>	7
Alicja Kędziora, <i>Adam Mickiewicz. Ikonograficzne źródła do badań nad życiem, twórczością i recepcją (na podstawie „Tygodnika Ilustrowanego” z lat 1898–1907)</i>	11
Alicja Kędziora, „[...] róże cudownie kwitną”. <i>Opowieść o Helenie Modrzejewskiej i kwiatach</i>	27
Marta Kłak-Ambrożkiewicz, <i>Jan Matejko i teatr – inspiracje, aktorzy, realizacje, twórczość</i>	55
Krzysztof Kurek, „Meteor, który na chwilę na scenie naszej zabłysnął...”. <i>Okolicznościowe wiersze, toasty i przemówienia opublikowane w prasie poznańskiej w związku z występami gościnnymi Heleny Modrzejewskiej w latach 1880–1903</i>	73
Emil Orzechowski, „Sarmatia’s Daughter Grand”	99
Emil Orzechowski, „Sarmatia’s Daughter Grand!” – „sławna córka narodu polskiego”	129
Marek Skrukwa, <i>Klucz do odbioru muzycznej ekspresji</i>	161
Małgorzata Sternal, „Ja chcę tylko grać!” – <i>o aspiracjach i realiach życia zawodowego młodych artystów muzyków</i>	181
Indeks osobowy	195

Ku odrobinie duchowej radości

Kilka lat temu – w ramach badań Pracowni Dokumentacji Życia i Twórczości Heleny Modrzejewskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz działalności wspierającej te badania Fundacji dla Modrzejewskiej – podjęliśmy decyzję o zainicjowaniu serii wydawniczej „Arte et Ratione”. Są to najbardziej nam bliskie artykuły naukowe i eseistyczne badaczy oraz sympatyków artystki. W jednym z takich tekstów Stanisława Szczepaniak¹ pięknie podsumowała cel działań inspirowanych postacią Modrzejewskiej:

Czy Helena Modrzejewska, wielka aktorka, niezwykle utalentowana, piękna, zjawiskowa, doskonała niemalże, bogini... może być inspiracją dla niepełnosprawnych aktorów, wyposażonych „jedynie” w siebie samych, w chęci, pragnienia? Odpowiem krótko: tak! Sama Madame wskazała, w jaki sposób i dlaczego: Wydawałoby się – więcej nie trzeba! Więcej zawsze trzeba, twierdziła i pisała do przyjaciółki: „szalony, kto nie chce wyżej, jeżeli może!”²

.....
¹ *Helena Modrzejewska i teatr jej epoki*, red. A. Kędziora, E. Orzechowski, Attyka, Kraków 2019, s. 151.

² W liście do Marii Faleńskiej w: *Modrzejewska/Listy. Korespondencja Heleny Modrzejewskiej i Karola Chłapowskiego*, oprac. A. Kędziora, E. Orzechowski, PIW, Warszawa 2015, t. I, s. 343, list 218.

Dziesiąty już tom serii „Arte et Ratione” jest swoistą kontynuacją i zarazem próbą poszerzenia tematyki tomu poprzedniego, mieszczącego teksty z konferencji „Modrzejewska i teatr jej epoki”, która odbyła się w październiku 2018 roku, i faktycznie na tym temacie skupiła się uwaga Autorów drukowanych tam tekstów. Tym razem, jakby biorąc inspiracje z kolei życia, wypowiedzi i działań samej artystki, chcemy zaproponować tematykę znacznie bardziej zróżnicowaną.

Zanim ją zapowiemy, stosowne wydaje się wprowadzenie kilku dodatkowych informacji. Otóż idea pamięci o Modrzejewskiej wyszła już poza zamknięty krąg Pracowni i Fundacji, które dotychczas inspirowały publikacje tej serii. Modrzejewska ruszyła „w drogę” i zaczęła być stałym gościem w Domu Jana Matejki (Oddział Muzeum Narodowego w Krakowie), gdzie m.in. odbyło się seminarium „Modrzejewska i krąg jej przyjaciół” (materiały z sesji ukazały się jako kolejny tom „Arte et Ratione”), w Teatrze im. H. Modrzejewskiej w Legnicy oraz w Teatrze Polskim w Poznaniu. Niejako w rewanżu w swoim Salonie przy ul. Siennej 5 w Krakowie (siedzibie Fundacji) Madame podejmowała gości w ramach cyklicznych wykładów czy wydarzeń jednorazowych, w tym seminarium o wdzięcznym przesłaniu wziętym z Miłosza: *„Opisywać chciałbym ją, nie inną... Ekspresja artystyczna – sztuka a instytucjonalna praktyka”*, zorganizowanym wspólnie z Wydziałem Filozoficznym Akademii Ignatianum, z udziałem historyków sztuki, muzykologów, literaturoznawców.

Materiały z tych spotkań z Modrzejewską stanowią wartościowe przyczynki do analizy sposobów pamięci o niej samej, ale też do o wiele szerszych badań, dla których postać wybitnej aktorki stanowi jedynie inspirację. W *Spotkaniach u Modrzejewskiej* znalazło się osiem tekstów. Artykuł *Adam Mickiewicz. Ikonograficzne źródła do badań nad życiem, twórczością i recepcją (na podstawie „Tygodnika Ilustrowanego”)* pozwala przekonać się, jak obficie ten rodzaj przekazu był stosowany, a także stanowi porównawcze odniesienie dla ikonografii teatralnej. Tekst o wątkach teatralnych w twórczości Matejki daje wgląd w rodzaj relacji łączących Mistrza ze światem sceny i z aktorami, w tym z Modrzejewską. Dekonstruuje też popularną legendę, opowiadaną przez samą aktorkę, o pierwszym

spotkaniu obu artystów. Obecni w tym tomie Mickiewicz i Matejko przywodzą na myśl zabawne skojarzenie Karola Estreichera: „Trzykroć M. głośne w Polsce daje moc niebieska: Mickiewicz, Jan Matejko, Helenka Modrzejewska”³. O tym, jak nadmiar kadzidlanych dymów może prowadzić do parodii, mówi artykuł „*Sarmatia's Daugher Grand!*”. Jego jakby rewersem jest tekst „*Sarmatia's Daugher Grand!*” – „*sławna córka narodu polskiego*”, pokazujący skalę działań artystki w ujęciu obiektywnym i syntetycznym.

Na pytania: „na czym polega muzyczna ekspresja?” oraz „jaki jest klucz do odbioru dzieła muzycznego?” odpowiada Marek Skrukwa w artykule *Klucz do odbioru muzycznej ekspresji*. Dysproporcje między aspiracjami a realiami życia zawodowego młodych muzyków prezentuje Małgorzata Sternal. W tomie znajdują się także dwa teksty ukazujące XIX-wieczne sposoby adorowania i komplementowania artystów: „[...] *róże cudownie kwitną*”. *Opowieść o Helenie Modrzejewskiej i kwiatach* oraz „*Meteor, który na chwilę na scenie naszej zabłysnął...*”. *Okolicznościowe wiersze, toasty i przemówienia opublikowane w prasie poznańskiej w związku z występami gościnnymi Heleny Modrzejewskiej w latach 1880–1903*.

Ten pozornie eklektyczny zbiór artykułów pokazuje krąg przyjaciół i tematów, jaki przez dziesięć lat działalności Pracowni i Fundacji udało się zbudować wokół Heleny Modrzejewskiej – fascynującej kobiety, mądrego człowieka i wybitnej artystki, która w 1888 roku napisała do przyjaciółki Jeanne C. Carr:

[...] tęsknię za odrobiną więcej tej duchowej radości, jaką mi dało Pani drogie towarzystwo, gdy z Panią przebywałam. Powiedziałam, i jestem o tym przekonana, że Pani nigdy nie przestanie być obecna w moim życiu; myślę o Pani i niektóre z Pani słów stale powracają w mej pamięci, jak jakiś motyw spokojnej i pięknej pieśni⁴.

³ Tamże, s. 571, list 381.

⁴ Tamże, t. II, s. 29, list 556.

Przyjemnej i dającej duchową radość lektury życzy Redakcja. Mamy nadzieję, że niektóre ze słów naszych Autorów będą stale powracać w Państwa pamięci.

Alicja Kędziora, Emil Orzechowski

Fundacja Wspierania Badań nad Życiem i Twórczością Heleny Modrzejewskiej

Fundacja dla Modrzejewskiej, powołana 5 maja 2010 roku, jest inicjatywą osób przekonanych, że ważnym społecznie obowiązkiem jest utrwalanie pamięci o wielkich Artystach, którzy odeszli, a ich życie i sztuka stanowią istotną część narodowego dziedzictwa i dają wzory postaw obywatelskich. Jest to zgodne z wolą Artystki, która na pożegnalnym przedstawieniu Metropolitan Opera House powiedziała: „Koniec końców to nie aplauz jest największą nagrodą dla aktora. Jest nią świadomość, że będzie żył w sercu i pamięci widzów.”

<http://modjeskafoundation.org>

Pracownia Dokumentacji Życia i Twórczości Heleny Modrzejewskiej UJ

Pracownia Dokumentacji Życia i Twórczości Heleny Modrzejewskiej została powołana przez Jego Magnificencję Rektora UJ, prof. dra hab. Karola Musioła, 1 sierpnia 2009 roku. Cele Pracowni to dbanie o pamięć o Helenie Modrzejewskiej, upowszechnianie wiedzy o jej życiu i twórczości zarówno w kręgach naukowych, jak i pozaakademickich, dokumentowanie nowych, nieznanych faktów dotyczących Artystki.

<https://kultura.uj.edu.pl/jednostki/pracownia>



ISBN 978-83-8138-180-2



9 788381 381802

<https://akademicka.pl>



Fundacja Wspierania Badań
nad Życiem i Twórczością
Heleny Modrzejewskiej
Pracownia Dokumentacji
Życia i Twórczości Heleny Modrzejewskiej
Uniwersytetu Jagiellońskiego

